

JUDISK

K R Ö N I K A

Jonathan Safran Foer och Nathan Englander
firar pesach med sin egen version av Hagaddan

**”DET ÄR FRÅGORNA SOM GÖR OSS
TILL BÄTTRE MÄNNISKOR.”**

Ledare av Jackie Jakubowski • Margit Silberstein intervjuar Jan Nygren
Anita Goldman och Anne Palmers i sefardernas rike • Mayer Kirshenblatt
minns sin shtetl • Eric R. Kandel hyllar Wien • Jacob Kellermanns och Fanny
Ambjörnssons judiska förebilder • Kjell Goldmann om Amerikas
”ojudiska judar” • Ronn Elfors Lipsker kåserar • Mish Mash • Kalendarium

1
2014

ÅRGÅNG 82 • MARS 2014
ADAR • 5774 • PRIS 100 KR

BILDEN

”Murens kvinnor”

Bilden togs i juni förra året under den traditionella månadsbönen vid Klagomuren i Jerusalem. Cirka 250 kvinnor från organisationen "Women of the wall" bad i den mindre sektion av muren som är avsedd för kvinnor. De var omringade av poliser som skulle skydda dem från andra kvinnor som protesterade mot och handgripligen försökte stoppa denna "modernitet". Bilden är tagen av **Miriam Alster** och har utsetts till "Årets bild 2013" i Israel.

Juryns motivering lyder:

"Här speglas de senaste årens konflikt mellan ortodoxa och liberala krafter, som en del av den fördjupade sociala oro som präglar dagens israeliska samhälle. Här ber 'Murens kvinnor' omringade av kvinnliga poliser; för ett ögonblick står de på olika sidor i konflikten men egentligen kämpar de tillsammans för kvinnans rätt i det moderna Israel."

Miriam Alster är född i Stockholm, där hon läste bildjournalistik. 2008 flyttade hon till Israel där hon arbetar för bildbyrå FLASH90 i Jerusalem.

Mindre av skrämmande statistik, mer av judiskt livsbejakande.

slutet av förra seklet gjordes en rad uppmärksammade undersökningar som visade att antalet judar i världen inom de närmaste decennierna skulle minska dramatiskt. Också i denna tidnings spalter kunde man läsa: ”Den verkligt existentiella utmaningen som det judiska folket ställs inför kommer inte från antisemitism eller intolerans, inte heller från arabiskt krigshot eller islamistisk terrorism. Hotet mot judisk existens kommer från oförmågan att övertyga nästa judiska generation om att det judiska arvet är värt att föra vidare och att judendomens värderingar och budskap är relevanta för dem som moderna människor.”

Idag kan vi konstatera att hotbilden mot judisk existens dessvärre har ökat med en stigande antisemitism i många europeiska länder, med Irans kärnvapenambitioner och islamistiskt hat. Men alltjämt gäller att det verkligt existentiella hotet mot judisk framtid är den tilltagande assimilationen.

I sin bok *Vanishing Diaspora* som kom ut för två decennier sedan hävdade författaren Bernard Wasserstein, historieforskare vid Brandeisuniversitetet i USA, att den demografiska trenden i hela diasporan pekade åt ett och samma håll: antalet judar minskar ständigt. Hans (och många andras) farhåga var att det inom hundra år inte skulle finnas mer än en miljon judar i hela USA. Situationen i andra diasporaländer bedömde han som proportionellt lika allvarlig. (Den enda grupp bland diasporans judar som skulle fortsätta att växa var ultraortodoxa judar. Idag räknar man med att de ultraortodoxa under andra halvan av detta århundrade kommer att vara i majoritet i till exempel Storbritannien.)

Orsakerna till den dramatiska minskningen av världens judiska population, menade Wasserstein, berodde till viss del på det mycket låga barnafödandet, men framför allt på den tilltagande assimilationen genom blandäktenskap

– upp till 70 procent i många europeiska länder. Paradoxalt nog, hävdade Wasserstein, bidrog också de relativt obegränsade möjligheterna för judiska medborgare i den fria världen att integreras och assimileras i sina samhällen till denna utveckling.

Chefredaktör, ansvarig utgivare

Nu har en ny opinionsundersökning om tillståndet i de största judiska diasporagrupperna i världen presenterats av Pew Research Center (läs Kjell Goldmanns artikel, sid. 52). Den tycks bekräfta Wassersteins farhågor för två decennier sedan: antalet judar i USA minskar, andelen av blandäktenskap ökar (mer än 60 procent), allt färre deltar i ”judiskt liv”, 69 procent tillhör inte någon synagoga.

Å andra sidan anser 62 procent att judiskhet huvudsakligen är en fråga om etnicitet och kultur, och inte religion. Goldmann använder begreppet ”ojudiska judar” för att beskriva dem som visserligen bejakar sin identitet men knappast för in något ”judiskt” i sitt liv. Den tidigare socialdemokratiska politikern Jan Nygren, som intervjuas i detta nummer (sid. 8), tillhör denna kategori.

”VI HAR ETT GEMENSAMT ARV SOM ÄR LIKA RELEVANT I VÅRT MODERNA TIDEVARV SOM DET ALLTID HAR VARIT.”

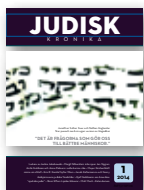
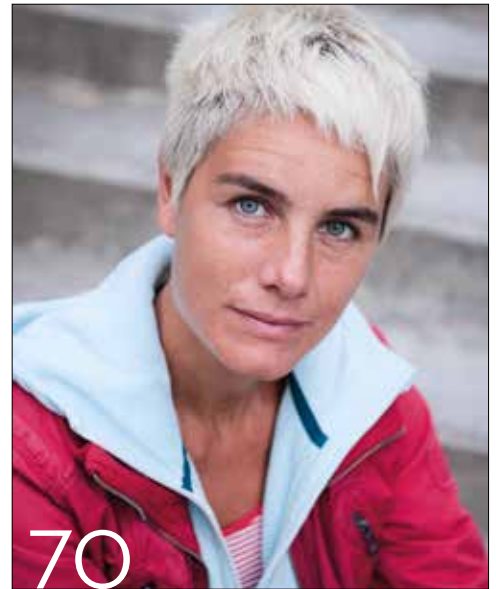
Lasse Dencik, som gjort en rad undersökningar om den svenska judenhetens identitet och demografi, bekräftar denna utveckling (sid. 58): det religiösa livet bland svenska judar spelar en betydligt mindre roll än kulturen och känslan av samhörighet med andra judar. De passar inte in i Wassersteins och Pew Research Centers statistik, men de finns – de är engagerade i bevarandet av det judiska kulturarvet och utgör den överväldigande delen av den svenska judenheten. Ingen panik, med andra ord.

Jag önskar därför att vi ägnade mindre tid åt statistiska undersökningar som skrämmer med sina alarmistiska data och mer åt dem som på sitt sätt vill bejaka sin judiska identitet.

Inom den judiska gemenskapen skall det finnas plats för både utövande judar och villrådiga ”ojudiska judar”, strikt religiösa och ifrågasättande ateister, sekulära kulturutövare och andliga sökare, inkonsekventa traditionalister och övertygade reformister. Vi har alla ett gemensamt arv, lika relevant i vårt moderna tidevarv som det alltid har varit. Hotet mot judisk existens kommer främst från oförmågan att förmedla detta arv till nästa judiska generation.

INNEHÅLL

Nr 1 • 2014

Omslagsbild
av Oded Ezer

8 "DEN SVENSKASTE KILLEN I TROLLHÄTTAN."

Margit Silberstein intervjuar Jan Nygren.

15 "FRÅGÖRNA GÖR OSS TILL BÄTTRE MÄNNISKOR"

Maya Sela intervjuar Jonathan Safran Foer och Nathan Englander.

22 I SEFARDERNAS RIKE
Anita Goldman om Mallorcas fördrivna judar.

26 EN VÄLBEVARAD
HEMLIGHET

Anne Palmers om de gömda judekristna i Belmonte.

33 SHTETL - BILDER AV DEN
POLSK-JUDISKA VÄRDAGEN

Mayer Kirshenblatts
uppmärksammade målningar.

44 ETT TEMABLOCK:
MODERNITETENS VAGGA
Eric R. Kandel om Wien, Europas
kulturhuvudstad.

52 AMERIKAS "OJUDISKA
JUDAR"
Kjell Goldmann om världens största
judiska minoritet.

58 "SAME BUT DIFFERENT"
Lasse Dencik om Sveriges svenska
judar.

59 "FYRA BEGRAVNINGAR
OCH EN KÄRLEKSAFFÄR"
Israelkrönika av Arne Lapidus.

68 "MINA JUDISKA
FÖREBILDER"
Av Fanny Ambjörnsson och Jacob
Kellermann.

75 "VILKET SLAGS JUDE ÄR
JÄG?"
Ett kåseri av Ronn Elfors Lipsker.

Medarbetare i detta nummer

Judisk Krönika

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Jackie Jakubowski
redaktion@judiskkrönika.se
tel: 08-660 70 62

UTGES AV Stiftelsen Judisk Krönika

REDAKTIONSRÅD

Anders Carlberg, Lasse Dencik,
Eva Ekselius, David Frenkel,
David Grossman, Paulina
Neuding, Ricki Neuman, Anneli
Rådestad, Nina Solomin

ANNONSAVDELNING

Thomas Wolff
tel: 031 28 50 95
mobil: 0708 580451
annons@judiskkrönika.se

EKONOMI, ADMINISTRATION OCH PRENUMERATION

Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 onsd.-fred.
administration@judiskkrönika.se
prenumerationspris 395 kr/år
studenter 250 kr
till utlandet 495 kr
lösnummerpris 100 kr
plusgiro 54 120-1

ADRESS

Box 5053, 102 42 Stockholm
Hemsida på internet:
www.judiskkrönika.se

Utkommer med 4 nr per år.
Nästa nummer: 13 juni 2014
Manusstopp: 5 maj 2014

Tryckt hos Grafiska Punkten
Producerad av Gabor & Co
issn 0345-5580

Prenumeration på Judisk Krönika
ingår i medlemsavgiften till
Judiska Församlingen.
Adressändringar skall meddelas
den lokala församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.
Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas
av artikelförfattaren.

MARGIT SILBERSTEIN
är reporter och inrikespolitisk kommentator på SVT, författare till boken om Håkan Juholt.

JAN NYGREN
är före detta politiker, SSU-ordförande, statssekreterare i Försvarsdepartementet, statsråd i statsrådsberedningen, påtänkt partiledare.

FANNY AMBJÖRNSSON
är socialantropolog och författare till en rad böcker om feminism och queerteori, genus och sexualitet.

ERIC R. KANDEL, född i Wien, Nobelpristagare i medicin. 1939, nio år gammal flydde han till USA; har studerat judendom vid en modernortodox jeshiva.

JACOB KELLERMANN
är gitarrist och musiker. Han har studerat vid musikhögskolan i Stockholm och i München och har framträtt över hela Europa.

LIZZIE OVED SCHEJA, född och uppväxt i Tel Aviv, är kulturproducent och programansvarig för Föreningen för judisk kultur i Sverige.

TUVA OLIVIA WINBLAD
studerar till psykolog vid Stockholms universitet och har medverkat som bokrecensent i Judisk Krönika.

KJELL GOLDMANN har varit professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet. Han har bland annat skrivit *Identitet och politik*.

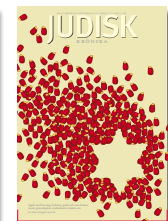
JONATHAN SAFRAN FOER
är amerikansk-judisk författare till bl.a. *Allt är upplyst och Extremt högt och otroligt nära* som filmats och översatts till många språk.

ANITA GOLDMAN är svensk författare och journalist. Tidigare kolumnist i Aftonbladet; medverkar nu med kulturjournalistik i Dagens Nyheter.

En uppskattad present.

Beställ en gåvoprenumeration på Judisk Krönika till Dina vänner! Både beställaren och gåvomottagaren får första numret av tidningen från 1932 utan extra kostnad.

Gör så här: Klipp ut och sänd nedanstående talong till Judisk Krönika. Du får sedan ett inbetalningskort och ordnar med presentkort från Dig till den Du vill uppvakta.

Ja tack, jag vill beställa en gåvoprenumeration på Judisk Krönika

Ett år 395 kr, 495 kr till utlandet och 250 kr för studerande

GÄVOADRESS:

NAMN

ADRESS.....

POSTADRESS.....

BESTÄLLARENS ADRESS:

NAMN.....

ADRESS.....

POSTADRESS.....

JUDISK KRÖNIKA Box 5053 102 42 STOCKHOLM TEL 08-660 38 92 E-POST: REDAKTION@JUDISKKRONIKA.SE POSTGIRO 54 120-1

ARKIV

Judisk Krönika för 80 år sedan

Om Judisk Krönika

uttalade sig i de två föregående numren en del av dess läsare. Här följa de sista uttalandena.

Under för oss judar nu så ödesdigra tider, då den nazistiska faran alltmer utbreder sig har Judisk Krönika en stor uppgift att fylla, i det den vederlägger osanningar mot oss judar. Judisk Krönika bör icke saknas i något judiskt hem. Önskvärt vore dock att mera stoff om livet i Palestina inflöt i dess spalter.

Leopold Marcus (Malmö)

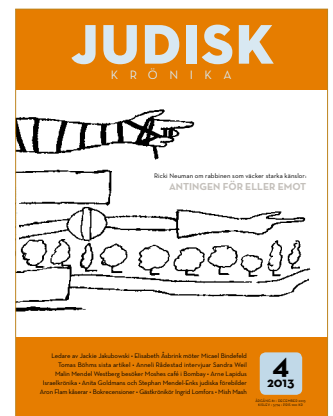
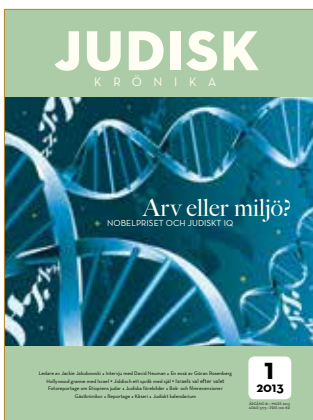
Framsprungen under svåra omständigheter, i början rönande ringa förståelse och uppmuntran bland Skandinaviens judar har Judisk Krönika under en tid av knappa två år gjort enorma framsteg och blivit ett betydelsefullt språkrör för Skandinaviens och Finlands judendom. Förtjänsten härav tillkommer tidskriftens skicklige och nitiske redaktör Daniel Brick. Krönikan har mer än något annat varit ägnad att väcka den förut judiskt isolerade och likgiltiga judiska ungdomen i Skandinavien till judiskt medvetande och samhörighet med hela det judiska folket. I tider av rashat och hejdlös anti-

semitism har Krönikan även gjort en betydande insats genom sina upplysande artiklar om det judiska folkets strävanden och mål, och den utgör sålunda ett utmärkt värn mot den alltmer tilltagande anti-judiska lögnpropagandan. Att Krönikan särskilt vinnlagt sig om den unga judiska generationen och främst sökt koncentrera dess intresse på zionismen och Palestina vittnar bara om dess livskraft och klarsyn. Men vid behandlingen av zionismens uppgifter och slutmål bör allt göras för att även få den judiska ungdomen i Skandinavien att sluta upp kring de stora mål zionismens geniale skapare Herzl avsåg: grundandet av en judestat i Palestina. Genom spridandet av en sann judendom och på grundval därav fördjupa och vidga synen på zionismens mål kommer Krönikan att befästa sin ställning som en mistolpe i det judiska nationellt-kulturella arbetet bland Skandinaviens och Finlands judar.

Eli Kantorowitsch (Helsingfors)

Judisk Krönika fortjener i langt højere Grad end hidtil at blive læst i Danmark, og Ulempen ved at læse svensk opvejes i rigt Maal af Bladets udmærkede og velskrivne Artikler, der bærer den jødiske Fane højt.

Richard Gelvan (Köpenhamn)

Judisk Krönika. Din tidning. Sedan 1932.